

6. Kallen, D. 1997. *Reccurent Education and Lifelong Learning: Definitions and Distinctions*. London: Kogan Page.

7. Hall, S., & Takahashi, R., 2017. Augmented and virtual reality: the promise and peril of immersive technologies». *World Economic Forum*. 2 September, [Online]. Available at: <<https://www.Weforum.org/agenda/2017/09/augmented-and-virtual-reality-will-change-how-we-create-and-consume-and-bring-new-riskhttps://www.linkedin.com/pulse/how-ai-driving-digital-transformation-narasimhan-s-raghavan>>.

8. Narasimhan S. Raghavan, 2018. How AI is driving Digital Transformation [Online]. Available at: <<https://www.linkedin.com/pulse/how-ai-driving-digital-transformation-narasimhan-s-raghavan>>.

9. Purdy, M., & Daugherty, P., 2017. How AI boosts industry profits and innovation». [Online]. Available at: <<https://www.accenture.com/acnmedia/PDF-84/Accenture-AI-Industry-Growth-Full-Report.pdf>>.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-219-235>

УДК: 378.147(477):355.48(470:477)"2014/..."

Горбатюк Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,

Кам'янець-Подільський Національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>

oksana-kp@ukr.net

Поліщук Світлана Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,

педагогічний факультет,

Кам'янець-Подільський Національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>

sunrisemoon@email.ua

**РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ
СПЕЦІАЛІСТІВ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Анотація. Актуальність досліджуваного питання та тема статті продиктовані проблемами, які виникли у сфері вищої освіти через повномасштабне вторгнення росії в Україну. Мета наукової публікації полягає у виокремленні та обґрунтуванні ризиків та перспектив у сфері вищої освіти в період воєнного стану. У для реалізації мети дослідження використані теоретичні методи наукового дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація та

моделювання, SWOT-аналіз. До основних ризиків автор відносить: безпекова ситуація та інфраструктура, економічна занедбаність (колапс), зменшення кадрового потенціалу, невідповідність вищої освіти запитам національної економіки, відтік інтелектуального ресурсу («brain drain»), сугестивність освіти, гуманітарна криза. У контексті розвитку технологій та адаптації навчального процесу до різних умов роботи у період воєнного стану та ринку праці, розвитку міжнародної співпраці, інноваційних програм та проєктів, постійного обміну досвідом, розглянуто перспективи підготовки висококваліфікованих спеціалістів у вітчизняних закладах вищої освіти в умовах воєнних подій. Виокремленими перспективами зазначено можливості розвитку міжнародної співпраці для викладачів, можливості організації самостійної роботи студентів з використанням інформаційних технологій, можливості з впровадженням міжнародної допомоги, досягнення цілей стратегії розвитку вищої освіти, розвиток якісних онлайн курсів та підручників, розвиток неформальної освіти, створення Українського глобального університету, що забезпечує безперервність освіти незалежно переміщення чи міграції, та сприяє подоланню наслідків негативного впливу війни на освіту та її учасників. Ґрунтовний теоретичний аналіз засвідчує багатоаспектність порушеної проблеми, можливості подолання ризиків та розвитку перспектив та як наслідок – забезпечення якості вищої освіти. Перспективи подальших наукових розвідок автор вбачає в пошуку шляхів для мінімізації ризиків, які виникли, запобіганні виникненню нових та оптимізації шляхів їх подолання з метою забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни.

Ключові слова: заклади вищої освіти (ЗВО); війна; підготовка; спеціалісти; ризики й перспективи.

1. ВСТУП/INTRODUCTION

Постановка проблеми. Умови навчання в період війни ставлять під загрозу безпеку та стабільність а також впривають на всі сфери життєдіяльності, включно з системою вищої освіти. У контексті сучасних реалій, вивчення можливих ризиків для їх попередження та усунення та розгляд перспектив для розвитку вищої освіти стає невід’ємною складовою стратегії розвитку освітньої системи. На фоні військових дій та політичної нестабільності, система освіти стикається з низкою викликів, таких як зміни в соціокультурному середовищі, міграція студентів, переміщення закладів освіти, втрата інфраструктури через пошкодження та чимало інших. Разом з тим, важливо з’ясувати, які стратегії та інновації можна застосувати для забезпечення якісної освіти та збереження конкурентоспроможності системи вищої освіти. Наведемо ключові аргументи важливості досліджуваної проблеми.

По-перше, безпека та стабільність. Війна призвела до загроз для територіальної цілісності та національної безпеки України, визначення якої у Законі України «Про національну безпеку України» містить наступний зміст – це «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [1].

Аналіз наукових досліджень і публікацій (В.Абрамов, В.Антонов, О.Кубецька, Т.Остапенко, Я.Палешко, В.Смоляннюк, Г.Ситник та ін.) дозволяє констатувати, що «головною ознакою, яка розкриває зміст поняття національної безпеки, виступає захищеність [2], [3]. Так чи інакше, кожна людина в умовах війни в Україні відчуває себе незахищеною і кожного дня змушена робити вибір між свободою та безпекою під час війни.

Війна спричинила та посилила внутрішньополітичну напругу в країні та призвела до соціально-економічних труднощів. Міграція студентів та фахівців, соціокультурні зміни, нестача фінансування можуть призвести до значного зниження якості освіти та обмеження доступу до неї для студентів. Зміни складу студентів, викладачів, науковців; зниження рівня фінансування освітніх установ, призупинення наукових проєктів, досліджень; обмеження реалізації міжнародних освітніх проєктів та обміну студентів (академічної мобільності, зовнішньої зокрема) – це все відображається на психологічному стані учасників академічної спільноти. Втрата кадрового потенціалу внаслідок міграції, переміщення чи інших причин, призводить до дефіциту кадрів у закладах вищої освіти. Іншим аспектом є соціальна нестабільність, яка може негативно впливати на психологічний стан студентів та викладачів, обмежує можливості соціальної інтеграції та розвитку. Досягнення стійкого розвитку освітньої системи вимагає комплексного підходу, пошуку та розробленню ефективних стратегій забезпечення фінансової стабільності, збереження кадрового потенціалу та підтримки психосоціального благополуччя учасників освітнього процесу. Виникає необхідність адаптації освітніх програм та розробки нових інноваційних методів навчання в умовах, які склалися.

У той же час освітяни є важливою складовою активної громадської підтримки та взаємодопомоги. Загальний вплив війни на освітній сектор України визначається комплексним урахуванням політичних, соціальних, економічних та психологічних чинників. Важливим нагальним питанням є не лише збереження стабільності, але й розробка стратегій для подолання викликів та сприяння відновленню освітнього сектору у перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому просторі існує достатня кількість наукових робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, які присвячені проблемам освіти, зокрема і в умовах війни, та у яких заклади освіти розглядаються як центри примирення людей у конфліктному суспільстві. Хоча існують і протилежні погляди серед науковців.

Вважаємо за необхідне відзначити колективний доробок К.МакГліна, М.Зембіласа, З.Бекермана та Т.Галлахера «Peace education in Conflict and Post-conflict societies: comparative perspectives» [4], наукову працю І.Пачеко «Conflict, Postconflict and the Functions of the University: lessons from Columbia and other armed conflict» [5].

З-поміж вітчизняних науковців заслуговує на увагу науковий доробок В. Кременя [6]. На думку В. Кременя в умовах війни перед українською системою освіти стоїть амбітна мета – максимально перейти до здійснення освітнього процесу в аудиторному форматі, забезпечивши безпечні умови організації освітнього процесу.

Як зазначено у праці К. Буш та Д. Сальтареллі, «освіта може сприяти руйнуванню внутрішньої гармонії світу через підтримку різноманітних етнічно-релігійних конфліктів та політичних міжусобиць»; освіта може бути визначена як універсальна зброя для маніпулювання історичними фактами в контексті виховання молодого покоління або забезпечення культурних репресій [7].

Такими науковцями, як М. Бекерман та І. Маоз зазначено, що «освіта в області миру потребує відходу від локальної ідентичності, що використовує наратив конфлікту. Реалізувати зазначену ідею можливо шляхом застосування методів повторювальної категоризації, перехресної категоризації або декатегоризації» [8].

Дискурс щодо ризиків, перспектив розвитку та функціонування вищої освіти України в умовах повномасштабної війни спостерігається серед незначної кількості науковців. Зокрема, наукові праці Х. Дзюбинської, І. Діордіци, Т. Ревки, Н. Родінової, О. Удалової, І. Шевчука, А. Шевчука, С. Шкарлета, М. Червоній [9] присвячені аналізу поточного стану вищої освіти в умовах воєнного стану, а також окресленню перспектив трансформації і вдосконалення системи освіти і освітнього процесу зокрема після закінчення війни.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ/AIM AND TASKS

Мета наукового пошуку полягає в обґрунтуванні ризиків та перспектив підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни. **Завдання наукової розвідки** полягають у дослідженні ролі освіти в умовах війни в Україні та особливостей її функціонування, зокрема системному аналізі даних щодо перспектив підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України та нівелювання ризиків у освіті в умовах війни

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ/RESEARCH METHODOLOGY

У процесі підготовки матеріалу використані теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація та моделювання, SWOT-аналіз.

Презентоване наукове дослідження є ґрунтовним та базується на інформаційному підході та таких принципах як: принцип цілісності, принцип структурності, принцип моделювання, принцип пізнаваності реального світу, принцип об'єктивного і суб'єктивного.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ/ RESEARCH FINDINGS

Нагальним питанням залишається вивчення та узагальнення потреб освітянського ком'юніті з урахуванням пережитого досвіду на тлі російської агресії: зміна місця перебування (в іншому населеному пункті України, за кордоном),

перебування на тимчасово окупованих територіях (далі ТОТ) або територіях, де продовжуються активні бойові дії, населених пунктах, що характеризуються відносною, формальною безпекою. Звісно це вимагає якнайшвидшої переорієнтації вищої освіти з точки нейтральної споглядальної позиції до діяльнісно-активної: не бути осторонь викликів, які постали перед суспільством.

Окреслимо ризики підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни.

Безпекова ситуація та інфраструктура – збереження життя в умовах війни стає пріоритетом, а отже необхідне дотримання всіх можливих безпекових заходів. Заклади вищої освіти можуть стати об'єктом військових дій, терактів, мінувань, що призводять до невідворотних руйнувань і сумнівній безпеці учасників освітнього процесу. Залучення коштів на відбудову від міжнародних інвесторів є контраверсійним, не лише з огляду на значні руйнування освітньої мережі (2714 закладів освіти пошкоджені від авіаударів, бомбардувань та обстрілів, 332 з них зруйновано повністю), а й демографічну кризу населення, а отже й поступове зменшення кількості потенційних вступників [10].

Економічна занедбаність (колапс) – скорочення фінансування вищої освіти (зменшення бюджетних асигнувань для здобуття освіти, науково-дослідної діяльності наукових освітніх установ, підготовки фахівців для закладів освіти, а також виплати стипендій для здобувачів або освітніх субвенцій із місцевих бюджетів тощо).

Розглядаючи фінансово-економічні аспекти функціонування вищої освіти в умовах воєнного стану В. Гапон, О. Барабаш, К. Читаєва підкреслюють, що виконання бюджетних програм ЗВО зазнало зменшення видатків, оскільки постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 №245 затверджено рішення щодо зниження обсягів видатків, а також кредитування загального фонду державного бюджету, які передбачені головним розпорядникам коштів. Це пов'язано з мобілізацією зусиль для забезпечення потреб української армії, війська [11].

Окрім того, скорочено обсяги видатків на надання пільгових довгострокових кредитів, цільове призначення яких є здобуття фахової передвищої й вищої освіти – на суму 3,2 млн грн. з метою формування навчально-практичних центрів сучасної професійної, а також професійно-технічної освіти.

Зменшення кадрового потенціалу – зафіксований суттєвий розрив між оплатою праці в сфері освіти й іншими секторами економіки, що призводить до падіння іміджу цієї галузі, масового скорочення штатних працівників, зокрема.

Невідповідність вищої освіти запитам національної економіки – найбільш негативним наслідком досить високої «масовості» вищої освіти є знецінення здобутих професійних знань і навичок. Зростає кількість громадян із закінченою вищою освітою і відповідними документами, що підтверджують цей факт, проте частка робочих місць для них не зростає, і як наслідок загостреною стає конкуренція, шириться колосальне безробіття серед випускників закладів вищої освіти. А отже потреба у підготовці висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України нівелюється.

Постфактум, відбулася «інфляція» вищої освіти [12]. Ситуація загострилася через неналежний зв'язок між складовою підготовки фахівців у ЗВО і запитами

економіки. Це спричинило потенційну загрозу для сфери української вищої освіти. Існує нагальне завдання щодо узгодження обсягів держзамовлення на підготовку фахівців із фактичною потребою вітчизняної економіки у відповідних спеціалістах, що особливо актуально під час війни з РФ, задля необхідності розбудови воєнної економіки та повоєнного відновлення.

Відтік інтелектуального ресурсу, так званий «brain drain» доцільно розглядати як ризик в історичній перспективі, а вимушену масову міграцію українців – лише як процес історичної інтеграції, залучення громадян України до процесів глобалізації та інтернаціоналізації. Слід зауважити, що це засвідчує колосальний людський потенціал українського суспільства, який зазвичай недооцінюють [13].

Сугестивність освіти. Під сугестивністю освіти ми розуміємо вплив громадської думки на формування системи освіти, трансляція антипатріотичної позиції серед освітян, особливо на ТОТ. Сугестивність – характеристика, що засвідчує можливість сприймати психічний вплив, джерелом якого є третя особа або група осіб; рівень вразливості до впливу. На сугестивність впливає психологічний стан особи у певний час, емоційність або рівень її втоми тощо. Також, існує кореляція між сугестивністю та конформністю – характеристикою, яка відображає готовність узгоджувати свою поведінку із впливом, що виникає з боку третіх осіб (так званим «груповим тиском», що обумовлений соціальними аспектами) [14].

Можна констатувати серйозну прогалину в поінформованості про процеси, які відбуваються впродовж російсько-української війни в освітньому полі тимчасово окупованих територій України, а саме щодо:

- кількості ЗВО (у порівнянні з 2014 р. та 2024 рр.), контингенту здобувачів освіти та випускників;
- програм, за якими навчаються на непідконтрольних Україні територіях, та їх законність, нормативність, відповідність з українськими програмами, аналізу підручників, посібників і методичних рекомендацій соціально-гуманітарного циклу, які використовуються і впливають на громадянську свідомість підростаючого покоління, які опинилися в окупації на тимчасово окупованих територіях;
- мілітаризації освітнього процесу і системи освіти загалом, а також ступеня охоплення такими тенденціями молодого покоління і дітей зокрема. Оскільки на ТОТ відсутній моніторинг системи вищої освіти неможливо проаналізувати фактори ризику наслідків цілеспрямованого геноциду національної ідентичності та мілітаризації молоді через формальну та неформальну освіту.

Гуманітарна криза – зникнення сталих ідентичностей, конфлікт інтерпретацій та панування постправди. Окупаційна адміністрація РФ свідомо порушує права на культурну і національну ідентичність, а також ст. 29 Конвенції ООН про права дитини, зокрема пункту (с) виховання поваги до культурної самобутності, мови і національних цінностей і (d) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості. Ігнорує чинні положення Резолюції Ради Безпеки ООН щодо усунення умов і чинників, які призводять до переростання радикалізації в насилля, воєнничий екстремізм серед молоді, що може слугувати сприятливим середовищем для тероризму [15]. Проте, не дивлячись на загострення таких тенденцій, на жодному із рівнів

управління – національному чи глобальному, розуміння необхідності захисту соціально-економічних та культурних прав дітей і молоді на ТОТ не сформовано.

Наукових розвідок, які би конкретно зосереджувалися на питаннях забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни вкрай мало. Розгортання запропонованої теми цілком залежить від подальшого розвитку воєнних подій. Це одна з болючих особливостей наукотворення – адаптація до реалій й постійне поповнення та коригування заданого напряму режимі «нон-стоп».

Виходячи з вищезазначеного, можна резюмувати, що безсумнівно, війна стала причиною трансформації системи освіти і освітнього процесу у ЗВО України. Причинами, що спричинили суттєве зниження попиту на освітні послуг вітчизняних ЗВО та, як наслідок, вплинуло на діяльність викладачів, адміністрацій та мережі закладів освіти загалом, є такі:

- по-перше, скорочення державних видатків на вищу освіту та бюджетних місць у ЗВО;
- по-друге, зниження доходів населення;
- по-третє, значне посилення «освітньої міграції».

Проте, з іншого боку, війна стала передумовою до реалізації змін в організації структури системи вищої освіти, корекції і оптимізації її змісту. На тлі виникнення вищезазначених ризиків створюються умови й для перспектив підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни.

Аналізуючи наукові джерела, акцентуємо увагу на наукових публікаціях, що стосуються деяких аспектів цього питання: Н. Постригач – Переваги використання змішаного навчання в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні [16], Л. Лавриненко – Інноваційний розвиток та креативність під час військових дій в Україні [17], О. Юрченко О. Єршова – Розвиток дуальної освіти у закладах фахової передвищої освіти економічного спрямування в умовах воєнного стану [18], I. Shvetsova Formation of Foreign Language Communicative Competency in Maritime Educational Institution in War Conditions [19], N. Mospan Digitalization of Higher Education in War Time [20], Л. Беловецька Застосування інформаційних технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти України в умовах воєнного стану [21], І. Лісецька Роль інформаційних освітніх технологій в організації самостійної роботи студентів в умовах воєнного стану [22], Т. Калюжна Можливості взаємодії українських науковців із міжнародною науково-освітньою спільнотою в умовах воєнного стану [23], N. Pron Some Aspects of International Support for the Education and Science System of Ukraine Under Martial Law [24], К. Дмитренко, Л. Кашуба Міжнародна допомога українському освітньому простору в умовах воєнного стану [25] та інші.

На рівні Міністерства науки і освіти в Україні здійснюються аналітичні розвідки з метою покращення умов підготовки висококваліфікованих спеціалістів у вітчизняних ЗВО в контексті воєнного стану. Так, на шляху реалізації змін було схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки та Операційний план її реалізації у 2022-2024 роках [26]. Розроблений документ містить ключові положення, що окреслюють: пріоритети у сфері вищої освіти України в умовах динамічної трансформації суспільства і економіки;

- ключові характеристики системи, що будуть сформовані до 2032 року.

Цілі та завдання, що окреслені у документі, є відображенням шляху відбудови та перспектив реформування системи вищої освіти України після війни. Виконання положень Стратегії має важливий практичний зміст, адже поетапна реалізація окреслених у документі завдань дозволить не лише мінімізувати негативний вплив деструктивних для системи чинників, зумовлених війною, а і налагодити основні процеси, створити надійний базис для розвитку вищої освіти в умовах проведеного часу.

Дослідження стану та динаміки трансформації вітчизняної системи вищої освіти було реалізовано на основі SWOT-аналізу. Аналіз дозволив не лише відобразити сильні і слабкі сторони системи, а і окреслити можливі вектори її подальшого розвитку, узагальнити наявність загроз, що ускладнюють модернізацію і вдосконалення освітніх процесів в Україні і зумовлені впливом негативних чинників зі сторони зовнішнього середовища, зокрема умов воєнного стану і активних бойових дій. Аналіз дозволив сформувати альтернативні сценарії розвитку вітчизняної системи вищої освіти – песимістичний, реалістичний і оптимістичний. Документ передбачає реалізацію 5-ти стратегічних цілей:

- зростання ефективності управління процесами у системі вищої освіти;
- сприяння зростанню довіри громадян, держави та бізнесу до наукового, освітнього, а також інноваційного напрямів діяльності ЗВО;
- забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення;
- інтернаціоналізація вищої освіти України, поглиблення міждержавної наукової діяльності;
- робота над зростанням привабливості ЗВО для навчання та академічної кар'єри.

Стратегія та план реалізації є свідченням про наявність позитивних перспектив щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни і в післявоєнний період [27].

Перспективою та водночас пріоритетним напрямом підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни є адаптація освітньої системи до актуальних потреб національної економіки, а також її підготовка до активізації євроінтеграційних процесів та поглиблення економічної і освітньої співпраці із європейським простором. Про це йдеться у Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. Цей документ відповідає засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики цифрового розвитку, а також актуалізує питання цифровізації освіти в Україні, узагальнює комплексне стратегічне бачення та тактику реалізації цифрових трансформацій у сфері освіти і науки [28]. Звідси актуалізувалась потреба і посилилась увага щодо формування цифрових компетентностей, освоєння новітніх ІКТ майбутніми спеціалістами закладів вищої освіти України, що в свою чергу сприятиме розвитку у здобувачів освіти навичок неперервного навчання протягом життя, самостійного формулювання структурованих суджень та їх аргументування, а також аналітичних здібностей і критичного мислення.

Цифровізація освіти і науки удосконалює процес здобуття знань. Інтеграція цифрових технологій в освіту усуває межі у проектуванні і реалізації освітнього

процесу; забезпечує безперервну освіту впродовж життя, про що раніше згадувалося лише принагідно та фрагментарно.

Сьогодні, в умовах війни спостерігається імплементація якісних е-підручників до освітнього процесу. З метою покращення підготовки майбутніх висококваліфікованих спеціалістів в умовах ЗВО відбувається відкриття онлайн-курсів, серед яких: Prometheus, проєкт EdEra (EducationalEra). Також функціонує мережа українських освітніх хабів, що реалізує концепцію Life Long Learning, яка забезпечує навчання за українською державною програмою в Україні, а також в 14 країнах світу. Однак, слід зазначити про проблему визнання кваліфікацій, здобутих в онлайн-освіті, яка є досі не вирішеною і українська система освіти має напрацювати механізми її сертифікації.

Позитивним зрушенням та ще однією перспективою є розвиток неформальної форми освіти. Її організація в Україні регламентується Законом України «Про освіту»; ст. 9 зазначеного Закону узагальнює, що якість освітнього процесу в умовах воєнного стану може бути забезпечена саме через поширення дистанційної, мережевої та екстернатної форм освіти [29].

До позитивної перспективи підготовки висококваліфікованих спеціалістів у вітчизняних ЗВО в умовах актуальних зрушень слід віднести й необхідність вивчення англійської мови. Якщо до війни в Україні володіння майбутнім фахівцем іноземною мовою було бажаним, але не обов'язковим вмінням, то у воєнний період іншомовна комунікативна компетентність стала однією з ключових в системі компетентностей конкурентоспроможного фахівця.

Об'єднанню найтоповіших освітніх закладів світу, наданню доступу українській студентській спільноті, науковцям та викладачам до ЗВО з інших країн, а також до нових стипендій і програм постдокторантури сприяло створення Українського глобального університету (Ukrainian Global University, UGU) за підтримки Офісу Президента України [30]. В основі ініціативи закладена ідея збереження підтримки переміщених студентів, науковців і стипендіатів, а також збереження комунікації із ними. Ключова ціль UGU – подолати руйнівні наслідки безпрецедентної війни в Україні та використати позитивний провідний досвід різних країн світу для побудови нової сучасної освіченої модернізованої України.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FUTHER RESEARCH

Отже, перспективами підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах російсько-української війни є: стрімкий розвиток інноваційних технологій в освітньому процесі, адаптація вітчизняних ЗВО до вимог сучасного ринку праці, розвиток міжнаціональної співпраці та постійний обмін досвідом, розвиток інноваційних програм та проєктів.

Таким чином, умови війни, незважаючи на ризики, стали каталізатором для розвитку вищої освіти в Україні: освітній процес підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України продовжується і водночас відбувається реформування в

системі освіти відповідно до нових викликів. Все це має забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців для подальшого розвитку української держави.

Ризики для системи вищої освіти є значними, але вони можуть бути нівельовані тільки за умови виваженої стратегії та проактивної співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Отже, нами окреслені та обґрунтовані ризики та перспективи підготовки висококваліфікованих спеціалістів у вітчизняних ЗВО під час воєнних подій в Україні. До ризиків ми відносимо: безпекова ситуація та інфраструктура, економічна занедбаність (колапс), зменшення кадрового потенціалу, невідповідність вищої освіти запитам національної економіки, відтік інтелектуального ресурсу («brain drain»), сугестивність освіти, гуманітарна криза. Перспективи підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни вбачаємо в стрімкому розвитку сучасних технологій в освітньому процесі, адаптації вітчизняних закладів вищої освіти до вимог сучасного ринку праці, розвитку міжнародної співпраці та постійному обміні досвідом, розвитку інноваційних освітніх програм та проєктів.

Подальші наукові розвідки стосуватимуться пошуку шляхів для мінімізації ризиків, які виникли, моделювання ситуації з метою запобігання виникненню нових та оптимізації шляхів їх подолання задля забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів в закладах вищої освіти України в умовах війни; дослідженню способів імплементації гнучких підходів до навчання, використання інновацій та розвитку нових напрямів, що в подальшому сприятиме ефективному професійному становленню висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Про національну безпеку України*, 2018. Закон України № 2469-VIII, Верховна Рада України [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/hikfd>>.
2. Антонов, В. О., 2017. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія, Ю.С. Шемшученко, Ред. Київ, Україна: Талком, 576 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/kptvi>>.
3. Абрамов, В. І. та ін., 2016. Глобальна та національна безпека. Г. П. Ситник, Ред. Київ, Україна: НАДУ, 784 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/qcddg>>.
4. McGlynn, C., Zembylas, M., Bekerman, Z., & Gallagher T., Eds., 2009. *Peace Education in Conflict and Post-Conflict Societies: Comparative Perspectives*. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan, 273 [Online]. Available at: <<http://surl.li/qcdeb>>.
5. Pacheco, I.F., 2013. Conflict, Postconflict, and the Functions of the University: Lessons from Colombia and other Armed Conflicts: Ph.D. dissertation, Dept. Educ. Admin. High. Educ., Boston College Univ., 531 [Online]. Available at: <<http://surl.li/qcdgy>>.
6. Кремень, В. Г., 2019. Освіта як запорука миру: шлях до людини. *Освіта для миру*: збірник наукових праць, Т. 1, В. Г. Кремень, та ін., Ред. Київ, Україна: ТОВ «Юрка Любченка», 13-21 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/hikfd>>.

7. Терепищій, С. О. та ін., 2020. Українська освіта в умовах війни: монографія, С. О. Терепищій, Ред. Київ, Україна: НПУ імені М.П. Драгоманова, 234 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/kptvi>>.
8. Bekerman, Z., & Maoz I., 2005. Troubles with Identity: Obstacles to Coexistence Education in Conflict Ridden Societies. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 5, 4, 341–358 [Online]. Available at: <<http://surl.li/qcdnz>>.
9. Родінова, Н. Л., Червоний, М. В., & Діордіца, І. М., 2022. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. *Журнал «Перспективи та інновації науки»*, 4(9), 285–296 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/qcemo>>.
10. В Україні вже 365 повністю зруйнованих закладів освіти, 2023. *Профспілка працівників освіти і науки України* [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/nlzyf>>.
11. Гапон, В. В., Барабаш, О. А., Читаєва, К. Г., 2022. Аналіз виконання бюджетних програм у сфері вищої освіти в умовах збройної агресії рф в Україні. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 115–119 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.
12. Горпинченко, О. В., 2016. Система підготовки кадрів: Світовий досвід та тенденції розвитку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 8(1), 45–48 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/qcdow>>.
13. Ніколаєв, Є., Рій, Г., Шемелинець, І., 2023. *Вища освіта в Україні: зміни через війну*. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна, 44 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/iiyci>>.
14. Сугестивність. *Вікіпедія* [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gbkrm>>.
15. Конвенція про права дитини. *Верховна рада України* (2023, 16 лист.), № 995_021. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/wufe>>.
16. Постригач, Н. О., 2022. Переваги використання змішаного навчання в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 28–32 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.
17. Лавриненко, Л. М., 2022. Інноваційний розвиток та креативність під час військових дій в Україні. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 41–44 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.
18. Юрченко, О. А., Єршова, О. Л., , 2022. Розвиток дуальної освіти в закладах фахової передвищої освіти економічного спрямування в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна,

25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 77–80 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

19. Shvetsova, I. V., 2022. Formation of foreign language communicative competency in maritime educational institution in war conditions. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 88–91 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

20. Mospan, N. V., 2022. Digitalization of higher education during the war. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 91–93 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

21. Беловецька, Л. Е., 2022. Застосування інформаційних технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти України в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 165–168 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

22. Лісецька, І. С., 2022. Роль інформаційних освітніх технологій в організації самостійної роботи студентів в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 185–187. [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

23. Калюжна, Т. Г., 2022. Можливості взаємодії українських науковців із міжнародною науково-освітньою спільнотою в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 276–279 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

24. Pron, N. B., 2022. Some aspects of international support for the education and science system of Ukraine under martial law. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 279–282 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

25. Дмитренко, К. А., Кашуба, Л. С., 2022. Міжнародна допомога українському освітньому простору в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Україна, 25 жовт. 2022. Київ, Україна: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 286–290 [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/gmcde>>.

26. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, 2022. *Міністерство освіти і науки України* [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/dajzf>>.

27. Фахова передвища і вища освіта в умовах воєнного стану, 2022. *Міністерство освіти і науки України* [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/ezppi>>.

28. Концепція цифрової трансформації освіти і науки МОН запрошує до громадського обговорення, 2021. *Міністерство освіти і науки України* [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/byvla>. Дата звернення: 20.01.2024.

29. Національний інститут стратегічних досліджень. Українська система вищої освіти в умовах воєнної агресії РФ: проблеми й перспективи розвитку, 2022. Доступно: <<http://surl.li/oubiu>>.

30. Офіс Президента України підтримав ініціативу створення Українського глобального університету – Ukrainian Global University, 2022. *Офіс Президента України* [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://surl.li/qdais>>.

RISKS AND PROSPECTS OF TRAINING HIGHLY QUALIFIED SPECIALISTS AT UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF WAR

Oksana Gorbatyuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Management
of Educational Institutions,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>
oksana-kp@ukr.net

Svitlana Polishchuk,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Department of Pedagogy and Management of Educational Institutions,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>
sunrisemoon@email.ua

Abstract. The relevance of the researched question is dictated by the issue that arose in the field of higher education, due to the full-scale invasion of Russia into Ukraine. The purpose of a scientific publication is to identify and substantiate risks and prospects. In the process of preparing the scientific material, theoretical methods were used. The author attributes to the main risks: the security situation and infrastructure, economic neglect (collapse), the reduction of personnel potential, the inconsistency of higher education with the demands of the national economy, the outflow of intellectual resources («brain drain»), the suggestiveness of education, and the humanitarian crisis. The prospects of training highly qualified specialists at higher education institutions of Ukraine in the conditions of war are: the rapid development of modern technologies in education, adaptation of domestic higher education institutions to the requirements of the modern labor market, development of international cooperation and constant exchange

of experience, development of innovative educational programs and projects. A thorough theoretical analysis proves the multifaceted nature of the issue; the issue is not new, but needs additional research. As the war in Ukraine continues, there is a possibility of appearing the new risks in the future. The author sees the prospects of further scientific research in the search for ways to minimize the risks that have arisen, to prevent the emergence of new ones and to optimize the ways of overcoming them in order to ensure the quality training of highly qualified specialists at Ukrainian higher educational institutions in the conditions of war.

Keywords: institutions of higher education; war; preparation; specialists; risks and prospects.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy* [On national security of Ukraine], 2018. Zakon Ukrainy № 2469-VIII, Verkhovna Rada Ukrainy [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/hikfd>>.
2. Antonov, V. O., 2017. *Konstytutsiino-pravovi zasady natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Constitutional and legal principles of national security of Ukraine]: monohrafiia, Yu.S. Shemshuchenko, Red. Kyiv, Ukraina: *Talkom*, 576 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/kptvi>>.
3. Abramov, V. I. ta in., 2016. *Hlobalna ta natsionalna bezpeka* [Global and national security]. H. P. Sytnyk, Red. Kyiv, Ukraina: NADU, 784 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/qcddg>>.
4. McGlynn, C., Zembylas, M., Bekerman, Z., & Gallagher T., Eds., 2009. *Peace Education in Conflict and Post-Conflict Societies: Comparative Perspectives*. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan, 273 [Online]. Available at: <<http://surl.li/qcdeb>>.
5. Pacheco, I.F., 2013. *Conflict, Postconflict, and the Functions of the University: Lessons from Colombia and other Armed Conflicts*: Ph.D. dissertation, Dept. Educ. Admin. High. Educ., Boston College Univ., 531 [Online]. Available at: <<http://surl.li/qcdgy>>.
6. Kremen, V. H., 2019. *Osvita yak zaporuka myru: shliakh do liudyny* [Education as a key to peace: the path to humanity]. *Osvita dlia myru: zbirnyk naukovykh prats*, T. 1, V. H. Kremen, ta in., Red. Kyiv, Ukraina: TOV «Iurka Liubchenka», 13-21 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/hikfd>>.
7. Terepyshchyi, S. O. ta in., 2020. *Ukrainska osvita v umovakh viiny* [Ukrainian education in times of war]: monohrafiia, S. O. Terepyshchyi, Red. Kyiv: *NPU imeni M.P. Drahomanova*, 234 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/kptvi>>.
8. Bekerman, Z., & Maoz I., 2005. *Troubles with Identity: Obstacles to Coexistence Education in Conflict Ridden Societies*. *Identity. International Journal of Theory and Research*, 5, 4, 341–358 [Online]. Available at: <<http://surl.li/qcdnz>>.
9. Rodinova, N. L., Chervonii, M. V., & Diorditsa, I. M., 2022. *Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia studentiv v umovakh voiennoho stanu* [Features of distance learning for students under martial law]. *Zhurnal «Perspektyvy ta innovatsii nauky»*, 4(9), 285–296 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/qcemo>>.
10. *V Ukraini vzhe 365 povnistiu zruinovanykh zakladiv osvity* [There are 365 completely destroyed educational institutions in Ukraine], 2023. *Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/nlzyf>>.
11. Hapon, V. V., Barabash, O. A., & Chytaieva, K. H., 2022. *Analiz vykonannia biudzhetnykh prohram u sferi vyshchoi osvity v umovakh zbroinoi ahresii rf v Ukraini* [Analysis of the

implementation of budget programs in the field of higher education in the context of the armed aggression of the Russian Federation in Ukraine]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyvrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty*: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 115–119 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

12. Horpynchenko, O. V., 2016. Systema pidhotovky kadriv: Svitovi dosvid ta tendentsii rozvytku v Ukraini [The system of personnel training: World experience and development trends in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 8(1), 45–48 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/qcdow>>.

13. Nikolaiev, Ye., Rii, H., & Shemelynets, I., 2023. Vyshcha osvita v Ukraini: zminy cherez viinu [Higher education in Ukraine: changes due to the war]. *Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka*, Kyiv, Ukraina, 44 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/iicyi>>.

14. Suhestyvnist [Suggestibility]. *Vikipediia* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gbkrn>>.

15. Konventsiia pro prava dytyny [Convention on the Rights of the Child]. *Verkhovna rada Ukrainy* (2023, 16 lyst.), № 995_021. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/wufe>.

16. Postryhach, N. O., 2022. Perevahy vykorystannia zmishanoho navchannia v zakladakh vyshchoi osvity v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Advantages of using blended learning in higher education institutions under martial law in Ukraine]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyvrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty*: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 28–32 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

17. Lavrynenko, L. M., 2022. Innovatsiinyi rozvytok ta kreatyvni pid chas viiskovykh dii v Ukraini [Innovative development and creativity during the war in Ukraine]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyvrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty*: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 41–44 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

18. Iurchenko, O. A., & Yershova, O. L., 2022. Rozvytok dualnoi osvity v zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity ekonomichnoho spriamuvannia v umovakh voiennoho stanu [Development of dual education in economic higher education institutions under martial law]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyvrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty*: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 77–80 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

19. Shvetsova, I. V., 2022. Formation of foreign language communicative competency in maritime educational institution in war conditions. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyvrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty*: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 88–91 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

20. Mospan, N. V., 2022. Digitalization of higher education during the war. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyvrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty*: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 91–93 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

21. Bielovetska, L. E., 2022. Zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Application of Information Technologies in the Educational Process of Higher Education Institutions in Ukraine under Martial Law]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 165–168 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

22. Lisetska, I. S., 2022. Rol informatsiinykh osvitnikh tekhnolohii v orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv v umovakh voiennoho stanu [The Role of Information Educational Technologies in the Organization of Students' Independent Work under Martial Law]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 185–187. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

23. Kaliuzhna, T. H., 2022. Mozhlyvosti vzaiemodii ukrainskykh naukovtsiv iz mizhnarodnoiu naukovo-osvitnoiu spilnotoiu v umovakh voiennoho stanu [Opportunities for Ukrainian scientists to interact with the international scientific and educational community under martial law]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 276–279 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

24. Pron, N. B., 2022. Some aspects of international support for the education and science system of Ukraine under martial law. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 279–282 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

25. Dmytrenko, K. A., & Kashuba, L. S., 2022. Mizhnarodna dopomoha ukrainskomu osvitnomu prostoru v umovakh voiennoho stanu [International assistance to the Ukrainian educational space under martial law]. *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kyiv, Ukraina, 25 zhovt. 2022. Kyiv, Ukraina: DNU «Instytut osvitnoi analityky», 286–290 [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/gmcde>>.

26. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [Strategy of Higher Education Development in Ukraine for 2022-2032], 2022. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/dajzf>>.

27. Fakhova peredvyshcha i vyshcha osvita v umovakh voiennoho stanu [Professional higher education and higher education under martial law], 2022. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/ezppj>>.

28. Kontsepsiia tsyfrovoi transformatsii osvity i nauky MON zaprosuie do hromadskoho obhovorennia [The Concept of Digital Transformation of Education and Science of the Ministry of Education and Science invites to public discussion], 2021. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/byvla>>. Data zvernennia: 20.01.2024.

29. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Ukrainska systema vyshchoi osvity v umovakh voiennoi ahresii RF: problemy u perspektyvy rozvytku [Ukrainian Higher Education System in the Context of Russian Military Aggression: Problems and Prospects for Development], 2022. Dostupno: <<http://surl.li/oubiu>>.

30. Ofis Prezydenta Ukrainy pidtrymav initsiatyvu stvorennia Ukrainiskoho hlobalnogo universytetu – Ukrainian Global University [The Office of the President of Ukraine supported the initiative to establish the Ukrainian Global University – Ukrainian Global University], 2022. *Ofis Prezydenta Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://surl.li/qdais>>.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-235-248>
УДК 373.2.373.3 (075.8)

Гордійчук Мар'яна Сидорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4263-8104>

2010msg@i.ua

Мартіна Олеся Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-5483>

martina@kpmu.edu.ua

Третяк Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>

n.tretyak24@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті розкрито теоретичні підходи, які використовуються для покращення якості освіти майбутніх педагогів; проаналізовано методи підготовки педагогів в умовах інновацій; досліджено підходи до організації освітнього процесу.

Демократичні та інтеграційні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, потребують істотного оновлення підходів щодо розв'язання